

## Ühest vadja rahvalaulude tüübist

Et vadjalased on olnud laulurikas rahvas, seda on juba 30 aasta eest veenvalt osutanud V. Salminen uurimuses »Tutkimus vatjalaisten runojen alkuperästä» (Helsinki 1929). See Ingerimaa laulude hea tundja on ühtlasi avaldanud kõik temale teada olnud vadja lauluteisendid soome runode suursarjas »Suomen kansan vanhat runot» IV<sub>3</sub> ning iseseisva äratrükina »Vatjalaiset runot» (Helsinki 1928). Peale mõningate lastelaulude, loitsude ja itkude on kõik V. Salmise väljaannetes esinevad vadja rahvalaulud värsiehituselt samasugused regivärsid, mida tuntakse eestlastelt, isuritelt, soomlastelt ja karjalastelt. Hiljem on vadja laule avaldanud J. Lensu ja allakirjutanu ning on välja antud 1853. aastal kogutud D. E. D. Europaeuse kirjapanekud.<sup>1</sup> Ka need pärast V. Salmise tööd avaldatud laulud kuuluvad ikkagi regivärsside hulka. Allakirjutanu vadja rahvaluule käsikirjalises kogus on üsna ohtrasti laulegi, mis on kuuldud 1942—1958. aasta jooksul. Jõgõperä küla laulikult Matjo Gerassimovalt üksi on 1947. aastal talletatud mõnituhat värssi. Selle lauliku repertuaaris on olnud eepilisigi laule, mida V. Salminen pole tundnud, rääkimata pulma- ja tähtpäevalauludest. Teistelki keelejuhtidelt on võidud kuulda varem tundmatuid laule. Võib öelda peaaegu seaduspärasusena, et iga vadja vanake, kes veel oskab oma keelt, teab ka mõne laulu või laulukatkendi. Eks kõnele seegi töik vadjalastest laulurikka ja lauluarmastaja rahvana. Kõik allakirjutanu koguski olevad vadja laulud on aga samuti üldiselt läänemere-laste ühiste vanade regivärsside stiilis.

Kirjapandud vadja laulude hulgas on siiski mõningaid, mis pole itkud, loitsud ega lastelaulud, kuid mis ometi täiesti erinevad regivärssidest. Andekalt Lempola küla muinaisjuttude vestjalt ning targalt — *tätäjä* — 68-aastaselt Solo Kuzminalt on allakirjutanu 1942. aasta suvel kuulnud neli sellist heas vadja keeles esitatud laulu, mis ei ole kuidagi regivärsside sarnased.

Nelipühade ajal olid poisid käinud mööda küla torupilliga — *rakkopilli*. Tüdrukutel olid olnud peas pärjad. Oli mängitud pilli ja lauldud:

<sup>1</sup> J. J. LENSU Materialy po govoram vodi, Zapadofinskij sbornik, Leningrad 1930, lk. 101 jj.; P. ARISTE Wotische Sprachproben, Opetatud Eesti Seltsi Aastaraamat 1933, Tartu 2935, lk. 1 jj.; S. HALTSONEN Runoretki Inkeriin v. 1853, Suomi 107: 4, Helsinki 1957.

*kukket kanat kujā peälië,  
 pojot tüttäred laulavad,  
 starikad ja staružad vättavad  
 küntelevad lauluu.  
 laulagā, laulagā, lahseni,  
 kulantakudrit tüttäreD,  
 epeasilmät pojod,  
 sirkuttagā silmäsie,  
 da vättagā parit parepita,  
 a nuori leë nuorikkeile  
 miessä läskavāta,  
 silmät sirkeita,  
 tsäsit kerkeitä.*

kuked kanad tänavale,  
 poisid tüdrukud laulavad,  
 taadid ja eided vaatavad,  
 kuulavad laule.  
 Laulge, laulge, mu lapsed,  
 kuldkäharased tüdrukud,  
 hõbesilmsed poisid,  
 siristage silmadesse,  
 ja vaadake paarid paremaid,  
 aga noortele mõrsjaile,  
 meest lahketa,  
 silmi selgeid,  
 käsi kergeid.

Teine tavalistest vadja regivärssidest erinev laul, millest Solo väitis, et see on vanaemalt kuulnud, seega siis õigegi vana, on järgmine:

*kuoli enne, jätti minū  
 tsülmäë kujā peälië jeättümäë;  
 ku elen nuori, aivõd nēdra,  
 mäimä ilozä.  
 tuli narvas halli parta,  
 rikaz minua tsäümäë.  
 lupaz mille dengoi antä  
 süri tuhattemi.  
 minua epkutsua mari,  
 elliene sille pari.  
 la sinū tuhattemad  
 lädgoüd pehjaz lakuavad.  
 a sie vana hullu,  
 kuke sie ellet tullu?  
 miilä on pojai niku pedrai,  
 tsüutot kaunid üllä,  
 kahtsituped vüöllä.  
 läpi tsüleä tsäiväv,  
 pajupillie puhuvad,  
 ilozassi laulavad,  
 nēd on minū parid.*

Suri emake, jättis mu maha  
 külmale tänavale külmetuma;  
 kui olen noor, väga õrn,  
 maailmatu ilus.  
 Tuli Narvast hallhabe,  
 rikas mulle kosja  
 lubas mulle raha anda  
 suuri tuhandeid.  
 Mind ei kutsuta Mariks,  
 ei saa sulle kaasaks.  
 Las sinu tuhanded  
 kausi põhjas lamavad.  
 Oh sa vana hull,  
 kuhu sa oled tulnud?  
 Mul on poisse nagu põtru,  
 punased särgid seljas (üll),  
 kasktuped vööl.  
 Läbi küla lähevad (käivad),  
 pajupilli puhuvad,  
 ilusasti laulavad,  
 need on minu kaasad.

Kolmas siiakuuluv Sololt kirja pandud laul, mis pole regivärss, on selline:

lintu, lintu, kuhģē lentēād?  
 lentēān pimi ģā mettsēā.  
 lintu, lintu, kuz on pesā?  
 kuivā ehzā peällā.  
 ābraz ehša murtumā,  
 katyaḡ sinū pesā,  
 evād neize sinū lahzeḡ  
 puit müö lentelemēā,  
 evād neize tševēällā  
 ilozassi laulamā.  
 pitšät päivād lintu lentiev,  
 i armāss aivüö laulav.  
 i katyaḡ sinū pezükkeine,  
 i kuolevat sinū lahzeḡ.  
 eb lie laulua,  
 pienije lintuje eältä.

Lind, lind, kuhu lendad?  
 Lendan pimedasse metsa.  
 Lind, lind, kus on pesa?  
 Kuival oksal.  
 Habras on oks murduma,  
 kaob sinu pesa,  
 ei hakka sinu pojad  
 puid mööda lendlema,  
 nad ei hakka kevadel  
 ilusasti laulma.  
 Pikad päevad lind lendleb  
 ja väga armsasti laulab.  
 Ja kaob su pesakene,  
 ja surevad sinu pojad.  
 Ei ole laulu,  
 väikeste lindude häält.

Niihästi sellest laulust kui ka viimasest on Solo väitnud, et neid lauldi  
 löötspilli või mõne muu pilli mängu saatel. Neljas laul on järgmine:

makā, makā, mairottele,  
 pieni pikkaraine!  
 leģekutteleḡ, lauleleḡ,  
 unta sille kutsun.  
 nukkū, nukkū pieni lahsi,  
 pane silmät tšini!  
 a ku neized ülieliē,  
 sizaz neizeb laulamā,  
 neḡreḡmed neḡdrassi,  
 tšäitšü tšebjāssi leģekutav,  
 lahzeleḡ unta painav.  
 nüüd eb lintu likuta,  
 i peāsko eb laulua,  
 i katti ep krāpi.  
 makā, makā, mairottele,  
 makeat kulta-uneḡ.  
 viel pien tuskā ep teā,  
 tu nutta ep pele mitā.

Maga, maga, mõnule,  
 väike tillukene!  
 Kiigutan, laulan,  
 und sulle kutsun.  
 Uinu, uinu, väike laps,  
 pane silmad kinni!  
 Aga kui tõused üles,  
 ööbik (sisask) hakkab laulma,  
 hällivibud õrnaks,  
 kätki kergeks kiigutab,  
 lapsele und painab.  
 Nüüd lind ei liiguta,  
 ja pääsuke ei laula,  
 ja kass ei kraabi.  
 Maga, maga, mõnule,  
 magusad kulduned.  
 Veel väike tuska ei tunne (tea),  
 tulukest ei põle midagi.

Solo Kuzmina teadis itkusid, mida ta esitas kõigiti traditsioonipäraselt.  
 Samuti teadis ta loitse ja regivärsse, mis on esitatud ka samadel traditsioonidel,

nagu neid on kuulnud muudelt laulikult. Siin toodud neli omapärast laulu retsiteeris Solo peast vabalt ning kiirelt, mis seik osutab, et needki olid tal mällu õpitud koos vадja muu vaimuvaraga. Solo Kuzminal oli suur loov fantaasia. Tema muinasjuttudes on individuaalseid lisandeid või teema edasiarenguid. Kuuldud piiblilegendide põhjal on ta jutustanud pikki lugusid, milles sündmustik on seotud vадja igapäevaga. Sellepärast tekkis allakirjutanul mainitud laule üles tähendades siiski mõningane kahtlus, kas need pole mitte Solo enese loodud või tema enda poolt vene eeskujude järgi vадja keelde vabalt tõlgitud. Et laulude olemasolu mäletasid teisedki Lempola vадjalased, langeb ära Solo individuaalne autorlus. Vene eeskujudel võivad need laulud siiski loodud olla.

Solo Kuzmina pole ainus vадja laulik, kellelt on talletatud uuetüübilisi vадja rahvalaule. 1957. aasta suvel on allakirjutanu Mati külast 66-aastaselt Olga Ivanovalt pannud kirja järgneva laulu:

*tšēnē kase tara  
 iloza kevi enkotsab?  
 mihī siā minū tara,  
 kevi varā enkod лаззēd mānē?  
 tšēnē kase mokom pojo  
 iloz tuli tarā,  
 neisi minnē sūt antamā?  
 minnē tuli āpiā,  
 miā neizin itkemā.  
 pojolē tuli minnua žāli.  
 vetti nosavē rāti,  
 neisi mita tšūneliā pūhtšimā.  
 — elā idge, minū kalliz,  
 miā vetan sinnua mehelē.  
 — elā siā minnē pajata!  
 siā ened iloza,  
 a miā en ē.  
 siā ēd rikaz,  
 a miā ēn kōūžā.  
 sinū isā emā evād anna  
 minnua vettā.  
 tšēnē kase tara  
 mokoma iloza?*

Kelle see aed  
 ilus väga õitseb?  
 Miks sa, mu aed,  
 väga vara lased õied maha?  
 Kelle see poiss niisugune  
 ilus tuli aeda,  
 hakkas mulle suud andma?  
 Mul hakkas häbi,  
 ma hakkasin nutma.  
 Poisil hakkas minust kahju.  
 võttis taskurāti,  
 hakkas mult pisaraid pühkima.  
 »Ära nuta, mu kallis,  
 ma võtan su naiseks».  
 — »Ära sa mulle räägi!  
 Sa oled ilus,  
 aga mina ei ole.  
 Sa oled rikas,  
 aga mina olen vaene.  
 Sinu isa ema ei lase  
 mind võtta».  
 Kelle see aed  
 niisugune ilus?

Olga Ivanova on põline Mati küla elanik, kuid oma eluajal on ta elanud mujalgi vадja külades. Sellepärast on tema vадja murrakus peale Mati külale

omaste joonte teistegi murrakute omapärasusi. Esitatud laulust on Olga väitnud, et tema noorpõlves on seda taaski lõõtspilli saatel lauldud niihästi Mati külas kui ka selle lähikülades. Et see uuetüübiline vadja rahvalaul on omal ajal tõestigi olnud levinud, osutab tema teisendi olemasolu. Samuti Mati külast on 1927. aastal J. Lensu talletanud variandi, mille on esitanud tollal 30-aastane Olga Semjonova.<sup>2</sup>

Siin toodud viis vadja laulu on niihästi värsiehituselt kui ka sisult mannetumad vanadest regivärssidest. Kuigi nendes esinev vadja keel on hea, ei küüni nad oma üldiselt ilult regivärssideni. Regivärsside poeetilistest võtetest on uuemais lauludes alles üksnes mõned jääned, nagu *makā, makā, mairotteļe*. Uuemad laulud on üldiselt lähedased vene uuemaile rahvalauludele. Regivärse lauldi tavaliselt kaasitaja — *kāzikko* või eeslauluja *ēltāmlauļaja* juhtimisel ning peamiselt seoses mõne tava või sündmusega, nagu pulmarituaale täites, tähtpäevi veetes, tööd tehes, kiikudes, liugu lastes jne. Regivärssidest ei ole teada, et neid oleks lauldud pilli saatel. Käsiteldavad viis laulu on aga olnud just niisugused, mida on lauldud koos pillimängu, peamiselt lõõtspilli — *garmonia* saatel. Lõõtspillimäng on vadjalastele tulnud venelastelt uuema aja kultuurinähtusena. Seega on võimalik arvata, et ka uut tüüpi laulud, mille viisi on lõõtspill saatnud, on sündinud vene asjaomaste laulude eeskujul. Olga Ivanova on muide väitnudki, et ta on enese öeldud laulu kuulnud ka vene keeles. Kui praegused viimased vadjalased olid noored, olid vadja laulutraditsioonid toleaege vanema põlve hulgas veel täiesti üldised. Uute ühiskondlike olusuhete sissetungimisel mõjusid need tugevad traditsioonid sedavõrd kaasa, et küla vahel pidutsedes ja tantsides ei piirdunud nooremad üksnes vene laulude õppimisega vene keeles, vaid on neid ka vadjastanud, nagu on vepslased vepsastanud ja vepsastavad veel praegugi vene laule, liivlased on liivistanud läti laule jne. Vanad vadja laulud monotoonse meloodiaga ei vastanud uuematele ajaviite- ja tantsumuusika nõuetele, mille tempo ja rütm olid kiiremad ning vahelduvamad. Uuemais lauludes on vadjalased püüdnud mõnel määral uue ajaga kaasas käia. Uuemate laulude iga pole aga olnud pikk, sest varsti lakkasid vadjalased üldse oma keeles laulmast. Kõige kauemini on elanud pulmalaulud, ent juba mõne aastakümne jooksul pole neidki enam tegelikult lauldud. Laulikud on neid esitanud mäletamisi. Ainus vadja rahvalaulu žanr, mis pole praegugi lõplikult hävinud, on itkud. Allakirjutanu on kahel korral võinud juures olla, kus vadja eideke on *kaamoļļa* kogu oma eluraskused ja tunded itkudes välja puistanud.

Käsitletud vadja uuemate laulude sarnaseid laule esineb isuritelgi. Selliseid *rallilauluja* ehk *rallivirsä* on laulnud ka Ingerimaa soomlased, nagu on võidud

<sup>2</sup> J. J. LENSU mts. 269.

mentida Tyröst, Simititsast, Kattilast ja mujalt. Ka isuritel ja soomalastel on *rallilaulut* olnud peamiselt lõõtspilli mängu saateks. Isuritele ja soomlastele on saanud üsna omaseks *tsastuška*-tüüpi neljarealistes lauludki, mida aga vadjalastelt pole ühtki kirja pandud.

PAUL ARISTE

### **Eine Art wotischer Volkslieder**

Die letzten Woten haben viele Volkslieder gehabt, die von V. Salminen, J. Lensu, S. Haltsonen und vom Verf. publiziert worden sind. Die publizierten Lieder sind ähnlich den finnischen und estnischen alten Runolieder. Verf. hat in den letzten Jahren eine Menge neuer Lieder aufgezeichnet. Unter

diesen Liedern gibt es einige solche, welche von einem ganz anderen Typus sind. Diese Lieder hat Verf. hier veröffentlicht. Verf. ist der Meinung, dass diese Lieder sich unter dem Einfluss der russischen Volkslieder entwickelt haben.

PAUL ARISTE